

בדין חתימה על שטר בוררות

החוק

שאלה

בנושא שטר הבוררות שבתי הדין, מחייבים לחתום, לפני כל דיון, את שני הצדדים, יש כאן שתי שאילות עקרוניות (א) האם יש לב"ד זכות לחייבו על מסמך כזה, כשהבע"ד טוען שהוא יציית לדין תורה, אבל אינו רוצה לחתום. (ב) והאם יש לו זכות לומר, שהוא דורש, רק ד"ת ולא פשרות. ז"א למחוק הסעיף בכתב הבוררות, שהוא מקבל עליו את הב"ד בין לדין ובין לפשר.

החוק

החוק

תשובה

החוק

(א) בנידון הראשון, לכי הסברא הפשוטה שיכולים לעשות כן, די ש לב"ד זכות לעשות כל הנראה להם הכרחי, כדי לאפשר להם ביצוע הפסק שיפסק בד"ת, - וכעין מקור לזה הנה בש"ך חו"מ, סימן עה. סק"ב הביא שכי הד"מ בשם רד"ך בית ב' חדר א' שמי שיש לו דין על חברו והנתבע מוחזק אין אומרים להוציאו להניחו ביד שלישי [את הסכום שתובעים ממנו]. ואח"כ ידונו דכל מילתא דעבידא לגלויי, לא מטריחנא ב"ד דילמא יזכה הנתבע, ונמצא מחזיק כדין וע"ל סימן עב. בדין תפיסה, לא מ' כן. עכ"ל הד"מ - ובש"ך כתב ע"ז שלא ידע היכן

מבואר בסימן עב. בהיפוך. והנה בד"מ הארוך יש כאן תוספת מילים, "לא מ' כן גבי תקנת העיקול" - וכוונתו, לתקנה שהזכיר המרדכי, ס"פ המקבל לא לעקל או לעכב הספרים השאולים להם - וכגון המלמדי תינוקות שלא יעכבו הספרים בשכר לימודם - ומבואר שנהגו שלא לעקל. - ולכ' הקושיא תמוהה, דהתם הוא מנהג מיוחד לספרים, ומ' ששאר דברים כן מעקלים - והנ' להוסיף בזה, שבספר ארחות חיים, מוזכר בשם ר"ת בלשון כללי וז"ל ואין לנפקד לעכב אצלו ספרים,

החוק

החוק

בשביל שום תביעה שיש לו על המפקיד, לכל זה יש חרם קדמונים ור"ת הוסיף כי לא לעכב כל פקדונות [ע' קצה"ח סימן ד סק"א מש"כ בזה בשם הוהר"ר]. רק מלמד תינוקות יש לו לעכב ספר שלומדים בו. ויעוין בזה עוד, בספר כל בו, סימן קטז. שהזכיר חרם זה, ואכתי לא מובנת הקושיא דכל התרמות הנ"ל הם רק על פקדון די"ל מפני שהבטיח להחזיר - אבל יש להעיר בזה מלשון - שו"ת ר"ת בספר הישר סימן לד. כ' וז"ל אמנם על אשר טען ראובן לשמעון להשיב לו מעות, שהפקיד בידו למחצית שכר, וחייבתם את שמעון להשיב הכל יפה דנתם יפה חייבתם, מפני גזירת העיקול אבל לא יפסיד שמעון בכך, מיגו שלו אם יש לו

אע"פ שהחזירו מפני תקנת הגאונים שלא יעקל אדם פקדון חבירו או הלוואתו. עכ"ל - ומפורש שהתקנה גם על הלוואה. וגם אין לומר שכל זה דין רק בפקדון והלוואה ^{הלוואה} שהכסף הגיע לידו ברשות, שבתשובת מהר"ם ב"ב דפוס קרימונה ^{המחבר} סימן קמד. מ' שכן הדין גם בתפיסה. - ותקנה זו הוזכרה גם בבאר הגולה יו"ד סימן שלד.

ואכתי נ' דל"ד שכל הנ"ל רק שלא הרשו לאדם פרטי לעקל, אבל ודאי שפיר י"ל שלב"ד יש רשות לעקל. - ואפשר שכוונתו היתה להקשות בהיפוך דשם מ' שסתם דבר מעקלים ודלא כר"ת בספר הישר - ועכ"פ אף שכ' הש"ך שהמנהג כד"ך, הרי מבואר בדבריו שהוא מודה שיש לב"ד, סמכות לעקל - דרך כ' דכל מילתא דעבידא לגלויי לא מטרחינן ב"ד ^{המחבר} (יעו"ש המקור לזה). וכל שסוברים הב"ד שבעיקול זה, חוסכים לעצמם טירחא בעתיד, שוב יכולים לעקל.

(ב) ובספר כסף הקדשים סימן ע"ה סעיף א כ' שאם נ' לדיינים שלא יועילו החתימות יכולים לתבוע השלשה של מעות - וכ"כ גם בספר חכמת שלמה שם סימן ע"ה סק"א וז"ל נראה דהיינו דווקא בדורות הראשונים שהיתה ידינו תקיפה, לקיים הד"ת, אבל בזמנינו בעוה"ר דאין יד ישראל תקיפה והותרה

הרצועה לדון בדיני עכו"ם אם הב"ד מבינים שראוי להשליש, הדין עמהם והוי שודא דדיינא לפי ראות עיני הדיין ויעו"ש שכ' בסוף דבריו, שבזה"ז דשכיחי אינשי דלא צייתי דינא, ואין יד ישראל תקיפה, אם יכול הדיין להכריח להשליש תחילה ^{המחבר} הממון וכתבתי לו שיפה הורה, אם מבין הדיין שהשעה צריכה לכך. נוהשווה עוד לגליון חכמת שלמה, סימן עב. סעיף יד]. והנה הדברים ק"ו, שאם רשאים לחייבו להפקיד כסף, כדי להבטיח קיום הפסק - דין הוא דוודאי שרשאים לחייבו לחתום - כדי להוציא כסף. ועוד, כיון שכל העולם, בדרך כלל מוכן לחתום - פשוט שמי שאינו רוצה, מעורר חשד שאין בדעתו לאפשר לב"ד לכוף אותו ובכה"ג, יאמרו לו הב"ד תפקיד את כל המעות אצלנו, ואם קשה לך יש לך עצה ^{המחבר} לחתום על כתב בורות, ואז נוותר לך על דרישה זו ומיהו אם טוען שאין לו כעת לשלם - וגם אין לו נכסים שאפשר לכתוב עליהם יפוי כת בלתי חוזר. - לא שייכת עצה זו ומימילא אין שייך לחיבו לחתום.

(ג) ואמנם נ' דגם בלא"ה יכולים לכוף אותו ומצינו ד"ז בכמה אחרונים.

(א) בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאי, חלק ג. תשובה קכה. מוכח מכל מהלך הדברים שכן היה מנהג פשוט שנשאל הגאון שביה"ד כפו לחתום על

שם קאמפראמיס (הוא כתב בוררים) ואם לא יחפוצו יכתבו סירוב ומרשים ללכת לערכאות, איך יכולים להרשות כנ"ל במקום שכל התביעה היא רק על שבועה דרבנן, הלא בשבועה דרבנן, לא נחתין לנכסי - יעו"ש מש"כ בזה, ועכ"פ מבואר, שהב"ד כופין על החתימה.

(ב) ובת' דברי חיים חלק חו"מ סימנים ז, ח, ט. מוזכר שהיה מנהג, להשליש כתב בורות, והזכיר שם שהב"ד מחויבים ליתנו לצדדים כדי לנעול דלת בפני עושי עוולה, - ומסתבר, שלכן יוכלו גם לכופ לעשות כן. ובספר דברי גאונים כלל נב. סעיף ח. הביא שמפורש, בשו"ת נאות דשא, סימן נא. שאם אינו רוצה לחתום, אף שרוצה לעמוד לד"ת יש לו דין מסרב וכ"כ בשו"ת רמ"ץ חו"מ סימן ו. והעיד שכן דנים.

והשווה עוד לכסף הקדשים סימן עה סעיף א. שכ' שאם אינו רוצה לחתום יש להרשות לילך לערכאות של גויים שיכופו אותו לחתום - ומבואר דאפשר לכפותו לעשות כן - והוא מנהג פשוט בכל הבתי דינים בארץ ובעולם - כבר כמה וכמה דורות.

(ד) ובנידון אם יכול לתבוע, שידונו רק דין תורה, ואינו מוכן לחתום בין לדין בין לפשר - הנה בעקרון תביעתו

מוצדקת, שאין ב"ד יכולים לכופ על פשרה. ואמנם אם חותמים על פשרה קרובה לדין - ובאופן שהב"ד סבורים שתפקידם להתאמץ לדון ד"ת אלא דחוששים שמא יהיה דבר שלא ידעו, או לא יוכלו לברר, הרי זה בכלל הדין המבואר בסימן יב. בסעיף ח. - שיש להם כח לפשר בכה"ג - אפילו לא חתמו. ובמקור הדין בתשובת הרא"ש כלל קז. אות ו. מבואר שהכריע כן גם בדבר שלא ידעו ב"ד להכריע בשיקול הדעת [נכמעשה דההוא בקרא]. ויעוין עוד בשו"ת שבות יעקב, ח"א סימן קט. שכ' בשם עבודת הגרשוני [ת' כח. וקב]. שאם היה בא לפניו דין כזה שהוא ספיקא דדינא, היה עושה פשרה, ובשבו"י מ' שהוא הנהגה כללית, שהביא ע"ז ראייה, מהשו"ע סימן יד. - אבל בעבודת הגרשוני סימן כח. קג. הנושא הוא כדי למנוע ספק חרם - ואין להוכיח משם דאפשר דדימהו לשבועה - שרשאים ב"ד לפשר, כדי להימנע משבועה - ומיהו התם הוא רק מרצונם שלטענת הבע"ד אין סכנה והכא הוא אף בע"כ. ואפשר דבשאר דוכתי לא ס"ל כן. - ועל פי רוב יש בד"ת חיוב שבועה של היסת עכ"פ. - וכעין דבריו כ' בשו"ת אריה דבי עילאי, אבני זכרון סימן ט. דהיכא דאיכא באיזה דיני ממונות איזה הסתבכות, שעיי"ז א"א להתברר ע"פ הדין

אוצר החכמה

סומך עצמו השבויי סימן קט שהדין בזה לעשות פשר - ואפילו בע"כ של הבעלי דינים.

אוצר החכמה

(ה) ואמנם נ' יותר מזה, שגם אם הוא אופן שאין רשאים לכוף שיבוא לבי"ד מסוים, פשוט דבכה"ג, רשאי לתבוע, שיבוא לד"ת בערכאות שבסוריא רק אם מצא הנתבע ב"ד אחר, שמוכן להודקק לד"ת - אבל אם לא מצא ב"ד כזה, לכ' הדברים ק"ו מנידון הרע"א בגליון השו"ע סימן ג סעיף א שכתב בשם מגן גיבורים סימן ה שכתב בשם הרש"ך ח"ב סימן רכ"ט דאם אחד רוצה ד"ת והשני רוצה כמנהג הסותרים שכן המנהג באותו מקום, הדין עמו, שמנהג מבטל הלכה, - והנ' להעיר שלפי המבואר התם נ' דמצי הב"ד לכוף לדון בצורה הנוהגת היום ואפילו אם ימצא ב"ד אחר - אלא שא"א לקבוע ד"ו לפני הדיון. [ועוד יש להעיר שלכ' כ"ז רק בדינים שתלויים בהסכמת בנ"א, אבל לא בדינים שנעשו ממילא וכדמ' ברש"ך שם].

(ו) והנה בספר ערך שי שם כ' לחלוק על הרש"ך, שלא מהני בזה מנהג, - וכמ"ש"כ הרשב"א בתשובה ח"ו סימן

רנ"ד, הובאה בב"י סימן כו. דמי שנשא אשה, במקום שנהגו ללכת בדיני עכו"ם וכל הנושא שם אשה, כאלו התנה שלא לירש - לא מהני דינא בדבר שבממון תנאו קים, וכל הסומך לומר דמהני, עוקר כל דיני התורה השלימה, ומה לנו לספרי הקדש ילמדו את בניהם דיני הגוים לכ' נראה שטעם זה שייך גם כאן שלא ילמדו ספרי הש"ס והפוסקים וילמדו דיני סותרים - וסיים שגם הרש"ך איירי רק בידע מהמנהג של הסותרים בדין זה, ולא מהני, ידיעה כללית שנהגו במקום זה כמנהג הסותרים.

ולענ"ד נידון הרש"ך הוא על קבלה כללית, אבל הכוונה כשאין להם חוקים אלא דנים לפי שיקול דעת - ול"ק מירושה דלא מהני בזה קבלה - ולפ"ז יהא הדין מוגבל, רק לדיני תורה שיסודם בהסכמת הצדדים - ואמנם הערך שי, הבין שלשיטתם מהני בכל גווני. - ויעוין בפ"ת וערוך השלחן שג"כ העתיקו דבריו. וקשה לסמוך להקל במה שלא מועיל קבלה.

אבל הא מיהא דבמקום שאין ב"ד חשוב כזה, מהני כל ב"ד בק"ו מערכאות שבסוריא ובתנאי שיחליטו לפי שיקול דעתם ולא לפי מערכת חוקים חדשה. - וכמ"ש חזו"א סנהדרין סימן טו. סק"ד.